

Nemes Dezső: Kun Béla politikai életútjáról

Kun Béla születésének centenáriumára készítette el Nemes Dezső ezt a munkát, ami azonban sajnálatos módon már csak a szerző halála után jelent meg.

A szerző Kun Bélának, a Magyarországi Tanácsköztársaság és a Kommunisták Magyarországi Pártja vezéralakjának politikai pályáját, történeti személyiségét, nagyságát, vagy éppen gyengeségeit a kor alapvető problémáinak bemutatásán, értékelésén keresztül, azok tükrében vizsgálja.

Ha valaki azzal a szándékkal venné kezébe e könyvet, hogy Kun Béla politikai pályájáról átfogó képet kapjon, annak bizonyos mértékig csalódnia kell. Nemes Dezső ugyanis e könyvben nem annyira Kun Béla személyes életútjával, mint inkább azokkal a magyar és nemzetközi problémákkal foglalkozik, amelyek már Kun életében is a politika sokat vitatott kérdései voltak, és amelyek mai történetírásunkban is újból és újból visszatérő problémák. Nemes Dezső, aki több, korábban megjelent munkájában is állást foglalt e kérdésekben, önmagát is szembe-síti saját régebbi értékelésével, olykor korrigálja önmagát, és nyilvánvalóvá teszi, hogy jelenlegi állásfoglalásait sem tekinti vitathatatlannak, „örökvényűnek”. Határozottan vitatkozik azonban számos, Kun Béla tevékenységét értékelő felfogással, igyekezvén hozzájárulni egy reális politikai pályakép kialakításához.

A szerző Kun Béla portréjának felvázolását lényegében az oroszországi eseményekhez kapcsolja. Ez jogos is, hiszen Kun Béla mint hadifogolytisztt ismerkedett meg a lenini eszmékkel és vált részesevé s mindinkább kiemelkedő személyiségévé a forradalmi eseményeknek, illetve a bolsevizmus mellett felsorakozó hadifogoly-mozgalomnak. Nemes Dezső könyvének ezzel az időszakkal foglalkozó fejezetéseiben azt vizsgálja: milyen tanulságokkal, milyen politi-

kai tapasztalatokkal szolgáltak az oroszországi események a forradalom oldalára álló magyar hadifoglyok, s mindenekelőtt Kun Béla számára. Lényegében az Oroszországban szerzett tapasztalatokat összegezte Kun Béla a *Mit akar-nak a kommunisták?* című, 1918-ban – több nyelven – megjelent munkájában, amely a szocialista forradalom programjának tekinthető. Nemes Dezső e könyv elemzése során mutatja ki: mi volt az, amit Kun az oroszországi események során megértett és Magyarországon is jól alkalmazott, és mi volt az, amiben hibázott.

A legnagyobb figyelmet a szerző az 1918–1919-es eseményeknek: a kommunista párt megalakításának, a két munkáspárt egyesülésének, az agrár- és a nemzeti kérdésnek, illetve a tanács hatalom katonapolitikájának szenteli. A szerző – helyesen – mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy Kunnak elvülhetetlen történelmi szerepe volt a KMP létrehozásában, és abban is, hogy bár a párt „különböző forradalmi csoportokat egyesített, *egyeséges politikai erőként* vált egyre jelentősebb politikai tényezővé, s vezetését a *szilárd politikai egység* jellemezte”. (35. old.)

Nemes Dezső legfontosabb mondanivalója a magyarországi Tanácsköztársaság létrejöttéhez és a proletárhatalom néhány hónapjához, illetve Kun Béla ez idő tájt meghatározó szerepéhez kapcsolódik. E korszakban is elsősorban azok a kérdések foglalkoztatják a szerzőt, amelyek megoldása nem volt problémamentes, és amelyek azóta is megújuló viták középpontjában állnak. Ezekből kettőt szeretnék kiemelni: a pártegyesüléssel, valamint a katonapolitikai helyzettel és ebben a Clemenceau-jegyzék elfogadásával kapcsolatos vitákat.

Nemes Dezső abból a helyes alapállásból indul ki, hogy 1919 tavaszán a magyar proletariátus számára a történelem felkínálta a hatalom *békés* eszközökkel történő megragadásának lehetőségét. Ennek azonban nélkülözhetetlen feltétele volt a kommunisták és a szociáldemokraták közös fellépése, a két párt egyesülése kom-

munista platform alapján. „Kun Bélának és társainak döntenie kellett, hogy belemenjenek-e az általuk kifejtett feltételek alapján felajánlott egyesülésbe és a tanács hatalom azonnali együttes megteremtésébe, vagy térjenek ki előle, mert az egyesülés váratlanul, kellő előkészítés nélkül történik” – írja Nemes Dezső (48. old.) E döntéstől függött – teszi hozzá –, hogy a proletariátus felhasználja-e a lehetőséget, vagy kitér előle. Ismert, hogy ma is vannak olyan történések, akik tagadják, hogy a hatalom megragadása a proletariátus által szükséges és helyes volt.

Nemes Dezső joggal Kunéknak ad igazat, amikor mind az egyesülést, mind a Tanácsköztársaság kikiáltását „bátor és sikeres lépésnek”, nem pedig történelmi tévedésnek, hibának fogja fel. A szerző elutasítja azokat a leegyszerűsítő nézeteket is, amelyek szerint a magyarországi szociáldemokraták azért mentek bele a két munkáspárt egyesülésébe, mert abban bíztak, hogy a taglétszámát és szervezeti erejét tekintve gyengébb KMP-t az erős és nagy múltú szociáldemokrácia irányíthatja majd. A szerző hangsúlyozza, hogy az MSZDP-ben már az egyesülés előtt „túlsúlyra jutott a balszárny”, és az MSZDP tagjainak többsége a forradalom győzelme előtt már „szilárd forradalmi blokkot alkotott”.

Nemes a Tanácsköztársaság intézkedéseit, belső vitáit, problémáit részletesen vizsgálva, figyelemmel kíséri egyrészt a párt- és a hatalmi szervezetek belüli erőviszonyokat, másrészt Kun Béla politikai állásfoglalásait. Úgy tűnik, igen nagy jelentőséget tulajdonít a vezetésen belül meghatározó szerepet játszó „forradalmi blokk” magatartásának. Kimutatja: mindaddig, amíg a forradalmi blokk – amelybe a baloldali szociáldemokraták is beletartoztak – egységes volt, addig a szociáldemokrata jobbszárnyat sikerült ellensúlyozni vagy semlegesíteni, amikor azonban a „forradalmi blokkon” belül *repedések, sőt ellentétek* mutatkoztak, jelentősen megnövekedett a jobbszárny befolyása a döntésekre.

Feltehetően ennek illusztrálására szentel Nemes Dezső oly nagy figyelmet a Clemenceau-jegyzéknek. Mielőtt azonban erre kitérnék – ezzel összefüggésben is – fontosnak tartom kiemelni, hogy a szerző nem csupán arra törekszik, hogy érzékeltesse Kun Béla, a megingathatatlan forradalmár vezetői képességét, hanem arra is, hogy bizonyítsa: miközben Kun szilárdan kitartott elvei mellett, ha a körülmények úgy kívánták, hajlott a kompromisszumokra is. Nemes hangsúlyozza: bár olykor doktriner vonások is érvényesültek elképzeléseiben – a forradalmi blokk és a jobbszárny vitájában –, a proletárcsúcs szem előtt tartásával általában a meggyőzést szorgalmazta.

A Clemenceau-jegyzék – mint ismeretes – magába foglalta azt az ígéretet, hogy a Vörös Hadsereg győzelmes északi hadjárata nyomán elfoglalt Felvidék kiürítése fejében a román hadsereg kiüríti a Tiszántúlt. Kun abban a reményben, hogy a rendkívül nehéz helyzetben levő Tanácsköztársaság a jegyzék elfogadásával (miképp Szovjetországnak a breszti béke révén) lélegzetvételhez jut – biztosíték nélkül elrendelte a visszavonulást. Ismeretes, hogy az antant nem tartotta be a szavát, a visszavonulás pedig deorganizálta a hadsereget. Mindez rendkívül éles ellentétkehez vezetett a forradalmi blokkon belül. Nemes Dezső ezzel kapcsolatban súlyos bírálatot illelt Kun Bélát. „A Clemenceau-jegyzék *meghátrálás* jellegű elfogadása megítélésem szerint az *új pártvezetőség és a tanácskormány egyik legsúlyosabb hibája volt*” – írja (100. old.). Szerinte, a jegyzék el nem fogadásával „meg lehetett volna *hosszabbítani* a Tanácsköztársaság létét”. Ebben a felfogásban – részben új források alapján – több történész nem osztja a szerző véleményét. Nemes Dezső azonban ebben az egy kérdésben úgy tűnik, kétségszűrő vonja álláspontja vitathatóságát, sőt vitandóságát is.

A kötet utolsó harmada Kun Bélának a tanács-hatalom megdöntése utáni tevékenységéről szól. Ez, a sok szempontból bonyolult, ellentmondásos időszak – úgy vélem – elnagyolt. Ebben feltehetően nagy szerepet játszott Nemes Dezső súlyos betegsége, amely emberfeletti erőfeszítései ellenére is akadályozta a kutatásban.

A szerző Kunnak a húszas évek legelején Szovjet-Oroszországban és Németországban játszott és vitatott tevékenységét érintve, lényegében egyetlen kérdésre összpontosítja mondanivalóját: Kun Bélának a KMP stratégiája és taktikája alakításában betöltött szerepe. Kun Béla a proletárdiktatúra megdöntése után is meghatározó szerepet játszott a KMP politikájának alakításában, egyidejűleg vezető tisztséget kapott a Kommunista Internacionáléban is. Ez a kettősség mindvégig meghatározó volt politikai tevékenységében. Am, amíg nemzetközi tevékenységét és helyét elsősorban a Tanácsköztársaság idején betöltött szerepe alapozta meg, addig későbbi munkájában már a nemzetközi tapasztalatok, döntések váltak meghatározóvá. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert a KMP politikájának alakításában (mint a legtöbb kommunista pártéban) döntő szerepük volt a Kominintern határozatainak. Kun Béla, aki 1919. augusztus 1-től mindvégig emigrációban élt – el-

szakadva a magyar realitásoktól –, egy második Magyar Tanácsköztársaság feltétlen győzelmében bízott. közeli megvalósításában reménykedett. és a Komintern általános stratégiája mellett, mondhatni, mereven kitartott.

Nemes Dezső hangsúlyozza, hogy a KMP-nek már a húszas évek elején meg kellett volna változtatni stratégiai irányvonalát, de erre csak 1936-ban került sor. E késés akadályozta a magyar kommunistákat abban, hogy realisabb célokkal, *mindenekelőtt a szociáldemokraták*, de más lehetséges szövetségesek érdekeit is toleráns módon figyelembe vevő politikával lényegesen szélesebb mederbe illesszék az illegális kommunista mozgalom bázisát. Nemes Dezső bírálja Kun hibáit, de azokat a felfogásokat is, amelyek történelmietlenül, figyelmen kívül hagyják a stratégiaváltozás objektív és szubjektív nehézségeit.

Könyve befejező részében a szerző kitér az egyik leg többet vitatott kérdésre: Kun Béla állásfoglalására a Komintern VII. kongresszusán elfogadott népfrontpolitikával és ennek magyarországi megvalósításával kapcsolatban. A szerző e kérdésről nemcsak mint történész, hanem mint politikus is véleményt nyilváníthat, hiszen Nemes Dezső 1934 elejétől tagja volt a párt Kun-vezette Központi Bizottságának, annak a testületnek, amely nehezen, többször megtorpanva, belső vitáktól sem mentesen, ám mégis elindult a Komintern VII. kongresszusa által kijelölt úton.

Mint Nemes kimutatja: Kun Béla eleinte nehezen értette meg a változás, különösen a szociáldemokráciához való viszony alapvetően új megközelítésének fontosságát. A Komintern VII. kongresszusának előestéjén, továbbá a kongresszuson és főként a kongresszus után azonban már meggyőződött a változtatás szükségességéről. A szerző igyekszik – ha nagyon röviden is – felsorakoztatni azokat az érveket és dokumentumokat, amelyek a fordulat szükségességének felismerésére vallanak. Kétségtelen tény, s ezt a legújabb kutatások is alátámasztják, hogy Kun Béla a harmincas évek közepén igyekezett a munkásegység és a népfrontpolitika eszméjét népszerűsíteni és átültetni a gyakorlatba. Az is igaz viszont, hogy ez időben érzelmileg még bizonyos ambivalenciával viszonyult a népfrontpolitikához.

Kun Béla – sok más kommunista vezetővel együtt – sokat vívódott a régi és az új politikai irányvonal közötti választás közepette. Talán éppen azért, mert a magyar proletárforradalom vezére volt, különösen nehezen adta fel azt a stratégiát, amellyel egyszer a magyar munkásosztály már győzelemre vitte a munkáshatalom

ügyét, és amelynek újbóli valóra váltásáért másfél évtizeden keresztül Kun maga is mindent megtett; amire nem kevesebbet, mint az életét tette fel.

Kun eljutását a népfrontpolitika útjára a KMP Központi Bizottsága sem könnyítette meg, mert ebben a fontos kérdésben e testület maga is megosztott volt. (Erről Nemes Dezső a *Tanúságtételek* 4/B kötetében megjelent visszaemlékezésében ír.) Megemlíti, hogy a pártvezetők körében ellentétek voltak: egyesek úgy vélték, nincs szükség stratégiai változtatásra, mert a párt a már korábban végrehajtott módosításokkal rálépett a népfrontpolitika útjára. Mások lebecsülték a már elért eredményeket e téren, és úgy vélték: „most mindent meg kell változtatni”. A KB harmadik csoportja pedig Kunék erőfeszítéseit formálisnak tekintette.

Kun Béláról megállapítja a szerző, hogy amikor a KMP KB 1935 végén, 1936 elején hozzáfogott immár egyértelműen a népfrontpolitika alkalmazásához, e munkában teljes erővel közre akart működni. Nemes Dezső megírja, hogy ennek ellenére, a Komintern új vezetése részéről növekedett a politikai bizalmatlanság Kun Bélával szemben. Ez, továbbá egyéb körülmények vezettek el Kun Béla leváltásához, félreállításához, majd ahhoz, hogy hamis vádakkal, törvénytörtéző módon letartóztassák. A nagy forradalmár tragikus módon a személyi kultusz áldozatává lett.

Nemes Dezső a centenáriumot jó alkalomnak tartotta arra, hogy maga is hozzájáruljon Kun Béla teljes rehabilitálásához, ahhoz, hogy alakját megtisztítsuk a rárakódott rágalomtól, hazugságoktól, s hogy személyiségét a történelemben valóban az őt megillető helyre állítsuk. Ezek a gondolatok vezették Milei Györgyöt is, amikor a kötet előszavát megírta.

Nemes Dezső könyve a centenárium előestéjén egy, a Kun Bélával is vitázó politikusnak és a forradalmi munkásmozgalom kérdéseit kutató történésznek az állásfoglalása, egyben főhajtás is Kun előtt, amit a szerző záró gondolata is kifejez: „Kun Béla egész munkásságával, forradalmi tetteivel a *magyar és a nemzetközi munkásmozgalomnak általánosan elismerést nyert nagy alakjává lett*. Tévedéseit nem takargatva, de megvédeve az indokolatlan és ellenséges támadásoktól... nagy forradalmi tettek véghezvivőjeként tiszteljük őt.”

(Kossuth Könyvkiadó, 1985.)